

ОПСЕРВАТОРИЈА НА НЕЛЕГАЛНИ ЕКОНОМИИ ВО ЈУГО-ИСТОЧНА ЕВРОПА

БРОЈ **10** ОКТ-НОЕ
2021

Резиме на главни поенти

Балканските земји имаат лоши резултати на Глобалниот индекс на организиран криминал за 2021 година.

Резултатите од Индексот на Глобалната иницијатива против транснационалниот организиран криминал (ГИ-ТОК) покажуваат дека земјите од Западен Балкан котираат повисоко од глобалниот просек во поглед на криминалитетот. Навистина, четири од шесте земји на Западен Балкан (WB6) се рангирани меѓу 10-те земји со највисоки резултати во Европа за криминал. Регионот, исто така, го одразува глобалниот тренд нагласен во Индексот, дека државните актери се најдоминантниот тип на криминални актери во светот. Меѓутоа, земјите од регионот генерално, исто така, котираа повисоко од глобалниот просек во поглед на отпорноста на организиран криминал.

Разбивање на митот за постоење на балкански картел.

Медиумите и агенциите за спроведување на законот, вклучително и Европол, честопати го припишуваат криминалот во регионот на „балкански картел“.

Меѓутоа, иако постојат јасни меѓуетнички обрасци на соработка меѓу криминалните групи во регионот, сепак нема индикации дека овие групи припаѓаат на структура во стил на картел.

Употребата на криптовалути станува сè попопуларна регионот.

Зголемената употреба на криптовалути во Западен Балкан носи нови можности, но и дополнителни ризици како перење пари. Гледаме како функционираат криптовалути, даваме примери за ископување криптовалути во регионот и ги испитуваме предизвиците со кои почнува да се соочува регионот, особено во однос на криптовалути како елемент на незаконски финансиски текови.

Градење мостови помеѓу граѓанското општество и владата во Северна Македонија.

Опсерваторијата на нелегални економии во Југоисточна Европа во моментот спроведува серија дијалози за отпорност во секоја од шесте земји на

Западен Балкан. Овој напис се осврнува на состанокот одржан во Скопје и ги истакнува предизвиците и можностите за зајакнување на соработката помеѓу граѓанското општество и владата во спречувањето и борбата против корупцијата и организираниот криминал.

„Ослободување“ на државата: Интервју со македонската невладината организација

Евротинк.

Северна Македонија има активно граѓанско општество кое се занимава со многу прашања, вклучително и оние поврзани со организираниот криминал и корупцијата. За целите и активностите и фокусот на криминалот што нè опкружува разговараме со Евротинк – Центар за Европски Стратегии, една од водечките невладини организации во земјата.

ЗА ОВА ИЗДАНИЕ

Добре дојдовте во десеттото издание на Билтенот на ризици кој е производ на Опсерваторијата на ГИ-ТОК за нелегални економии во Југоисточна Европа. Во ова издание ги анализираме главните наоди поврзани со Балканот на првиот Глобален индекс на организиран криминал, којшто го изработи ГИ-ТОК. За подетална анализа, вклучувајќи и профили на сите земји од регионот, посетете ја веб-страницата ocindex.net.

Во нашето истражување за нелегалните економии во Југоисточна Европа, повремено се среќаваме со изразот „балкански картел“. Иако криминалните групи од Западен Балкан станаа потранснационални и, во некои случаи, помоќни во последниве години, ние сметаме дека тие не се толку обединети како што понекогаш навестуваат медиумите. Затоа, го испитавме овој термин и потеклото на митот и откривме дека ситуацијата е посложена од визијата за балканските криминални групи како џиновски октопод со дефинирано раководство кое ги контролира своите пипала.

Во моментот има многу врева околу криптовалутите, при што цената на биткоиновот достигнува рекордни висини од над 55 000 евра по единица, но има и растечка дебата околу регулирањето на криптовалутите. Во нашата работа на незаконски финансиски текови и анализирање на заплена на имот сè почесто гледаме референци за употреба на криптовалута од криминални групи во и од Западен Балкан. Досега, употребата на криптовалута во регионот е релативно ограничена. Меѓутоа, ова е прашање што заслужува внимание, не само од финансиските истражители во WB6.

Преку финансирање од нашите финансиски партнери, вклучувајќи ги Германија, Норвешка и Холандија, можеме да ги поддржиме граѓанските организации во Југоисточна Европа кои спроведуваат активности за зајакнување на отпорноста на организираниот криминал. Дел од оваа работа вклучува серија дијалози за отпорност во секоја од шесте земји на Западен Балкан. Првиот состанок се одржа во Скопје на 22 и 23 септември 2021 г., а ќе следуваат уште пет на почетокот на декември.

Ќе се издаваат тематски извештаи за некои од главните теми опфатени со дијалозите и проектите што ги спроведуваат граѓанските организации (ГО) во регионот, имено за младите, родот и социјалната реупотреба на средствата. Во овој Билтен известуваме за дијалозите за отпорност што ги организиравме во Скопје, конкретно за напорите за зајакнување на соработката помеѓу граѓанското општество и владата.

Додека бевме во Скопје интервјуиравме двајца лидери на невладината организација Евротинк – Центар за Европски Стратегии, како дел од нашиот месечен фокус на ГО кои работат на зголемување на отпорноста на организираниот криминал. Нивната работа особено се фокусира на зајакнување на имплементацијата на поглавјето 24 од правото на ЕУ во Северна Македонија, поврзано со правдата, слободата и безбедноста.

На крајот од ова издание, даваме преглед на неодамнешните публикации поврзани со организираниот криминал и корупцијата во

Западен Балкан и ги прикажуваме новите и претстојните извештаи на ГИ-ТОК.

Ако имате предлог за приказна или сакате да дадете повратни информации, ве молиме контактирајте со almedina.dodic@globalinitiative.net.

1. Балканските земји имаат лоши резултати на Глобалниот индекс на организиран криминал за 2021 година.

На 28 септември 2021 година, ГИ-ТОК го издаде Глобалниот индекс на организиран криминал, резултат на повеќегодишно истражување во кое учествуваа над 350 експерти ширум светот, што ги опфаќа сите 193 земји-членки на Обединетите нации. Индексот се заснова на длабински анализи на криминалните пазари и актери. Според нивото на криминалитет, на земјата ѝ се доделува оценка од еден до 10, при што еден посочува на тоа дека пазарот или типот на актерот се или непостоечки или занемарливи во своето влијание, а 10 означува дека ниту еден аспект од општеството не останува незасегнат од организираниот криминал.

Индексот, исто така, ја мери отпорноста на една земја на организираниот криминал, односно способноста на државните и недржавните актери да издржат и да ги нарушат организираните криминални активности како целина, наместо поединечните пазари, преку политички, економски, правни и социјални мерки. И овде, на државите им се доделува оценка што се движи од еден до 10, но скалата е обратна во овој случај: еден означува недостаток на соодветни механизми за отпорност, а 10 подразбира присуство на високо ефективни мерки за борба против организираниот криминал и неговото влијание.

Проценката на нивото на криминалитет во комбинација со нивоата на отпорност, наместо да се фокусира само на распространетоста на нелегалните економии и криминалните актери, обезбедува анализа на ранливоста преку повеќедимензионален објектив. На пример, земја како што е Северна Македонија може да има релативно висока оценка за криминалитетот (5,31 во споредба со глобалниот просек од 4,88), но тоа делумно е компензирано со релативно висока оценка за отпорност (5,21 во споредба со глобалниот просек од 4,82).

Србија, Црна Гора и Босна и Херцеговина се соодветно рангирани на второто (зад Русија), четвртото и петтото место на ранг листата на криминалитет за цела Европа. Проблемите на Црна Гора се отежнети со

релативно ниската оценка за отпорност од 4,46, додека пак, Босна и Херцеговина има една од најниските оценки за отпорност во цела Европа (3,92), а се наоѓа дури на 138-то место во светот во однос на отпорноста на организираниот криминал.

Нешто подобра е сликата за земјите од Југоисточна Европа кои се членки на Европската Унија. Словенија, Хрватска и Романија имаат релативно високи нивоа на отпорност, додека повеќето земји на ЕУ од регионот имаат релативно ниски нивоа на криминал. Бугарија е исклучок, со оценка за криминал од 5,43 што ја сместува на 10-то место во Европа.

Бидејќи Косово не е полноправна членка на Обединетите нации, не е официјално вклучено како дел од рангирањето на Индексот. Меѓутоа, земјата е подложена на ист обем на контрола и беше оценета за време на различните кругови за верификација што се основи на оваа алатка. Со ова, на Косово* му се додели оценка за криминалитет од 5,19 (најниско од WB6), како и релативно ниска оценка за отпорност од 4,42 (второ најниско, зад Босна и Херцеговина).

Иако Косово има воспоставено алтернативни канали за меѓународна соработка, фактот дека земјата не е официјално признаена ги ограничува достапните механизми за соработка за борба против организираниот криминал.

Индексот, исто така, им овозможува на корисниците да идентификуваат регионални карактеристики и трендови. На пример, на Балканот високите оценки за криминалитет се очигледни за криумчарење луѓе и трговија со хероин, при што обете имаат просек од 6,25 за WB6, што е значително над континенталниот просек од 4,73 и 4,41, додека оцените за трговија со канабис (5,91) и кокаин (5,66) се повисоки од европскиот просек за 0,81 и 0,84.

Едно од најзагрижувачките сознанија од Индексот е тоа што државните актери се најдоминантен тип на криминални чинители во светот. Степенот до кој криминалитетот проникнува низ државните

институции варира од корупција на ниско ниво до заробување на државата, но низ спектарот ова вклучување има импликации за капацитетот на земјите да одговорат на организираниот криминал.

Додека овој ризик е релативно низок во западна Европа, просечната оцена на државните актери во централна и источна Европа достигна 6,76 (со највисока од 8 во Босна и Херцеговина и Србија). Ова е алармантно, бидејќи се утврди дека една од

Земја	Криминалитет	Ранг (Европа)	Ранг (глобално)
Србија	6.21	2 (44)	33 (193)
Црна Гора	6.00	4 (44)	45 (193)
Босна и Херцеговина	5.89	5 (44)	49 (193)
Албанија	5.63	9 (44)	61 (193)
Бугарија	5.43	10 (44)	70 (193)
Северна Македонија	5.31	11 (44)	74 (193)
Косово*	5.19	-	78 (193)
Хрватска	5.06	13 (44)	85 (193)
Грција	4.93	14 (44)	92 (193)
Романија	4.59	22 (44)	115 (193)
Словенија	4.29	29 (44)	132 (193)

Земја	Отпорност	Ранг (Европа)	Ранг (глобално)
Словенија	6.08	25 (44)	36 (193)
Хрватска	5.58	26 (44)	51 (193)
Романија	5.58	26 (44)	51 (193)
Бугарија	5.29	30 (44)	71 (193)
Грција	5.25	31 (44)	72 (193)
Северна Македонија	5.21	32 (44)	76 (193)
Албанија	5.04	36 (44)	87 (193)
Србија	4.92	37 (44)	93 (193)
Црна Гора	4.46	38 (44)	112 (193)
Косово*	4.42	-	114 (193)
Босна и Херцеговина	3.92	42 (44)	138 (193)

СЛИКА 1 Резултати за криминалитет и отпорност на балканските земји во Глобалниот индекс на организиран криминал за 2021 година.

ЗАБЕЛЕШКА: *Референците за Косово во Индексот се направени без предрасуди кон позициите за статусот и се во согласност со Резолуцијата 1244/1999 на UNSCR и советодавното мислење на Меѓународниот суд на правдата за декларацијата на независност на Косово.

Глобален индекс на организиран криминал, ГИ-ТОК, <https://ocindex.net>

најсилните корелации што произлегуваат од Индексот е помеѓу присуството на криминалните актери во државата и слабата отпорност, што пак, сугерира дека овие актери можеби ги поткопуваат капацитетот и отпорноста на државата да спречува нелегални текови.

Иако Индексот го обезбедува првото глобално мерење на организираниот криминал, тој не е дизајниран да биде само компаративно истражувачко средство. Настојува да даде

информации засновани на метрика коишто може да им овозможат на креаторите на политика, практичарите и другите чинители да бидат подобро информирани при развивање стратегии за борба против организираниот криминал во своите земји и/или региони. Се предвидува Индексот да се ажурира на секои две години.

За да го погледнете целосниот извештај и поединечните профили на земјите посетете ја веб-страницата ocindex.net.

2. Разбивање на МИТОТ за постоење на балкански картел.

Криминален картел е софистициран сојуз на повеќе криминални организации и ќелии што соработуваат подолго време под водство на неколку босови и шеф и имаат широки врски со други организирани криминалци на национално, регионално и меѓународно ниво. Медиумите и агенциите за спроведување на законот, вклучително и Европол, понекогаш посочуваат на постоење на „балкански картел“. Дали е тоа мит или пак, постои такво криминално здружување? И зошто е важно?¹

Примарниот извор на приход за картелите е трговијата со дрога.² Тие произведуваат, транспортираат и дистрибуираат нелегални дроги со помош на криминалните организации коишто се членови на картелот или пак, тесно соработуваат со него. Исто така, перат пари од трговија со дрога.

Историските примери ги вклучуваат картелот „Меделин“ под водство на Пабло Ескобар или отцепениот картел „Кали“, а обата се во Колумбија. Современите примери ги вклучуваат картелите „Синалоа“, Заливскиот картел или картелот „Хуарес“ во Мексико што вршат дистрибуција на дрога преку ќелиите во градовите низ Соединетите Држави кои или директно известуваат до лидерите во Мексико или индиректно преку посредници. Тие се составени од различни ќелии поделени на одредени функции и затоа обезбедуваат целосен синџир на бизниси со дрога – производство, транспорт, дистрибуција и перење пари.³

Оттаму, балканскиот картел би бил сојуз од криминални организации од Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Хрватска, Грција, Косово, Црна Гора, Северна Македонија, Романија и Србија (или барем од некои од овие земји) со цврста хиерархиска структура и истакнат лидер со криминален потфат, способен да произведува, транспортира и дистрибуира дрога, како и да пере пари. Се индицира дека ваков обединет картел не постои. Доколку постои, тој би бил моќна сила во светот на криминалот.

Достапните докази даваат нијансирана слика. Од една страна, криминалците од поранешна Југославија

сè уште делуваат во своевидна „југосфера“ на криминал. Вообичаено, тие покажуваат својства на криминални мрежи вклучени во нелегална трговија на нешта, но немаат територијална контрола ниту пак некоја од дефинирачките карактеристики на мафијашките групи. Овие мрежи вообичаено се транснационални и соработуваат преку границите и етничките поделби. Навистина, изгледа дека криминалците на Балканот често соработуваат поефективно преку границите, отколку агенциите за спроведување на законот.

На Балканот постојат и мафијашки организации. Постојат четири дефинирачки, иако не исклучиви, карактеристики на мафијашка група: познато име, дефинирано (обично хиерархиско) водство, територијална контрола и препознатливо членство. Такви групи (често базирани околу клан) може да се најдат во делови од Албанија или локални жаришта на организиран криминал во делови од регионот. Тие обично се концентрирани во одреден град или регион и, иако можеби имаат соучесници во странство, ним им недостига транснационалниот досег на криминалните мрежи или картелите.

Од друга страна, иако може да се тврди дека неколку криминални мрежи од регионот имаат некои карактеристики на картели, не постои хомоген, обединет балкански картел под една централизирана командна и контролна структура. Навистина, постојат насилни ривалства помеѓу некои групи и организации, дури и кога се од иста земја, како што се клановите Кавач и Шкаљари од Црна гора или ривалските кланови во Албанија. Криминалците од Балканот се исто така ефикасни во работата со колеги надвор од регионот, на пример поврзувајќи се со добавувачи на кокаин во Латинска Америка или со дистрибутери во западна Европа. Накратко, повеќето организирани криминални групи во или од Балканот функционираат повеќе како криминални мрежи или, во локализираните ситуации, како мафијашки групи, наместо како картели.

Покрај проценката на вистинитоста на митот, зошто е важно да се утврди постоењето на балкански картел? Врз основа на искуството на Латинска

Америка и Мексико, постоењето на таков картел може да претставува сериозен безбедносен ризик за земјите од регионот, вклучително и закана за државниот суверенитет и монопол на употребата на сила, предизвикувајќи високи стапки на смртоносно насилство и субверзија или дури и замена на одредени државни функции, како што се обезбедувањето безбедност, создавањето стабилна економија и контролата на некои клучни гранични премини.⁴ Тоа, исто така, може да има сериозно влијание врз безбедноста во земјите каде што работи картелот, на пример во Латинска Америка и западна Европа, како и врз рамнотежата на моќта (или пазарните ривалства) во нелегалните економии.

Потекло на митот

Ако балкански картел сам по себе не постои, тогаш од каде потекнува тој мит и зошто опстојува? Во осумдесеттите години на минатиот век, млади луѓе од тогашна Југославија беа активни во подземјето на некои западноевропски земји. Некои работеле во областите за сексуални задоволства (red light districts) како шверцери или трговци со луѓе, додека други ги заработувале парите од заштитни рекети, изнуда и трговија со дрога или како платени убијци.⁵ Тие биле познати, на пример, во Холандија како *Југомафија* или во Шведска како *Juggemaffian*.

Криминалните групи од Балканот станаа поорганизирани и понасилни за време на војните во Југославија и по нив, но не само поради своето искуство во борба и пристапот до оружје. Други уживаа одреден степен на заштита од криминалните економии развиени за да се избегнат санкциите. Иако развиваа фактор на страв, тие сè уште беа релативно мали оператори на европската сцена на криминал, активни претежно во трговија со хероин, оружје и луѓе.

Митот за балканскиот картел порасна со озлогласеноста на криминалната група што ја предводеше Дарко Шариќ, српски државјанин со црногорско потекло познат како „кралот на кокаинот“.⁶ Шариќ првпат го привлече интересот на властите во 2000 година кога српската полиција доби информации од колеги во странство за сомневање за перење пари.⁷ Италијанската полиција во 2007 година започна со истрага за Шариќ и други српски и црногорски криминални кланови кои го преземаа пазарот на кокаин од калабриската мафија „Ндрангета“.⁸ Во октомври 2009 година, повеќе од

два тони кокаин беа заплени на луксузна јахта во близина на Монтевидео, Уругвај, во операцијата „Балкански воин“. Беа уапсени две лица, еден Уругваец и еден Хрват.⁹ „Балкански воин“ беше опишана како операција што го спречи создавањето на балкански картел.¹⁰

До одреден степен, употребата на изразот „балкански картел“ е сензационалистичко известување, засновано на ограничено знаење и за организираниот криминал и за регионот. Поимот „картел“ се користи како стенографија за криминалните групи, додека „Балканот“ е прикажан како монолит на криминални актери од источна Европа. Заедно, изразот имплицира високо организирана панрегионална криминална група. Иако се чини дека таков картел не постои, сепак постојат доволно актери кои или настојуваат да го овековечат митот или чии операции укажуваат на одреден степен на транснационална соработка.

На пример, во 2015 година, американските власти го класифицираа Насер Кељменди како главен наркобос и водач на криминално семејство на Балканот, со мрежа на соработници низ целиот регион (особено во Косово, Босна и Херцеговина, Црна Гора и Србија) и западна Европа. Криминалната организација на Кељменди беше обвинета за трговија со дрога и перење пари, па дури и Белата куќа ја санкционираше според американскиот Закон за контрола на странски дроги (Кингпин) во 2012 г.¹¹ Во 2018 година, тој беше прогласен за виновен за водење на операција за наркотици, но подоцна беше ослободен додека го чекаше повторното судење.¹²

На другата страна на светот, во 2015 година, балканските криминалци беа означени како најголема закана за безбедноста во Австралија. Водечките играчи беа познати како гангстери на Кинг Крос и тие го контролираа шверцот на дрога до австралиските пристаништа.¹³ Наводниот лидер, Васо Улиќ¹⁴ медиумите го нарекоа новиот Пабло Ескобар. Улиќ во 2019 година во Црна Гора призна дека организирал клан за меѓународна трговија со дрога.¹⁵

Но, оваа титула не му беше доделена само на Улиќ. Подвизите на Клемент Балили од Албанија, исто така, беа прикажани како балкански картел, а – надополнувајќи го митот – Балили беше означен и како „Балканскиот Ескобар“.¹⁶ Во мај 2016 година, грчката полиција уапси 15 членови на криминална

мрежа која шверцувала канабис од Албанија во Грција и Европа, финансирана и управувана од Балили, кој тогаш бил директор на транспортот во Саранда, Албанија. На крајот тој добил отказ и бил издаден налог за негово апсење. Тој беше во бегство до јануари 2019 година, кога ѝ се предаде на полицијата,¹⁷ исто како и Шариќ.¹⁸

Друг пример за балкански крал е шефот Един Гачанин, водач на картелот „Тито и Дино“. Познато е дека неговата група е голем играч во шверцот на кокаин од Јужна Америка во Холандија.¹⁹ Српските безбедносни служби веруваат дека картелот „Тито и Дино“ го презел бизнисот со кокаин од „Груп Америка“ во 2016 година по апсењето на еден од нивните главни членови, Зоран Јакшиќ.²⁰

Фактот дека постојат неколку големи играчи во или од регионот, посочува дека има голем број групи, но не и обединет картел. Се проценува дека само во Шпанија постојат 100 организирани криминални групи од Балканот.²¹

А сепак, Европол го користи изразот „балкански картел“, што го опишува како мрежа на организиран криминал. Се спроведоа неколку операции како дел од пошироката европска стратегија против таканаречениот балкански картел.²² Шверцот на кокаин од Колумбија, Еквадор и Панама до Европа и Азија е водечки бизнис за балканските криминалци,

но тие се вклучени и во трговија со оружје. Членови на балканскиот картел, според овие операции, се главно криминалци од Србија, Хрватска, Црна Гора, Словенија и Босна и Херцеговина.

Митот се засилува секогаш кога ќе се урне мултинационална криминална група. На пример, 48 лица кои неодамна беа уапсени во Словенија, наводно, биле дел од ќелија на црногорска криминална група. Според кривичната пријава што ја поднесе полицијата, 20 од нив се државјани на Словенија, 11 се од Србија, девет се од Босна и Херцеговина, пет се од Хрватска, двајца се од Црна Гора и еден е од Северна Македонија. Ваквите примери покажуваат дека постојат мултиетнички мрежи или синдикати од Балканот или, пак, ќелии поврзани со насилан клан, но тие не претставуваат доказ за постоење на балкански картел.

Пипала без глава

Несомнено, криминалните организации од Западен Балкан соработуваат меѓу себе. Некои шверцуваат големи количества кокаин од Јужна Америка во Европа, Северна Америка, Африка и Азија. Друга група е мрежата крадци на скапоцени камења на „Пинк Пантери“. Составот на некои од овие групи е мултиетнички, составен од луѓе од поранешна Југославија. А соработката е олеснета бидејќи го разбираат јазикот на другите, а имаат и културни сличности. Истата логика важи и за соработката

Референци за „балканскиот картел“ во написите на медиумите и изјавите за спроведување на законот.

понеѓу групите што говорат албански јазик. Некои групи од Западен Балкан соработуваат и со криминални организации од остатокот на Југоисточна Европа како Бугарија, Хрватска, Грција, Романија и Словенија.

Меѓутоа, овие балкански групи соработуваат и со групи надвор од регионот, на пример во Западна Европа и Латинска Америка Навистина, некои балкански криминалци се чини дека се клучни членови на групи кои личат на картели, каква што е мултинационалната мрежа „Компанио Бело“ која беше разбиена во септември 2020 година.²³ Оваа група, којашто главно говори албански јазик, организираше големи пратки на кокаин од Латинска Америка во западна Европа.²⁴ Во октомври 2021 година, кога беше уапсен лидерот на моќниот колумбиски „заливски картел“ (Clan del Golfo), беше објавено дека неговата група имала врски со голем

број други криминални мрежи, вклучително и од Балканот.²⁵ Според тоа, изгледа дека сличната етничка припадност или јазик не се предуслов за соработка, но не се ниту гаранција за соработка; како што е наведено, понекогаш има насилна конкуренција помеѓу групи од регионот, па дури и ако се од истата земја.

Како што забележа InSight Crime, „во денешното сè пофлуидно подземје ниту една од овие групи нема капацитет самостојно да ги води патиштата на кокаин од производство до малопродажба. Наместо тоа, тие постојано формираат и распуштаат мрежи и сојузи со различни актери од целиот свет“.²⁶ Накратко, додека постои јасна меѓуетничка соработка помеѓу криминалните групи од Балканот, а пипалата на овие групи се протегаат низ целиот свет, рацете не се ниту поврзани со заедничко тело ниту пак ги координира главен ум.

Забелешки

- 1 Овој напис се базира на Saša Đorđević, *Balkanski kartel – razbijanje mita: Braća po narkoticima*, Vreme, 14 октомври 2021 г., <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1972245>.
- 2 Carlo DeVito, *The Encyclopedia of International Organized Crime*. Facts On File Crime Library, Checkmark Books, 2005.
- 3 Администрација за сузбивање на дрога, Национална процена на опасности од дрога 2020 г., Министерство за правда на САД, март 2021 г., www.dea.gov/sites/default/files/2021-02/DIR-008-21%202020%20National%20Drug%20Threat%20Assessment_WEB.pdf.
- 4 Роберт Џ. Бункер и Џон П. Саливан, еволуција на картелот: Потенцијали и последици, Транснационален организиран криминал, 1998, 4, 2, 55-74.
- 5 ГИ-ТОК, Оружје за бандите во Шведска: балканската врска, Билтен на ризици 4, јануари-февруари 2021 г., globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/01/WEB_WB-RB-04.pdf.
- 6 Бојана Јовановиќ и Стеван Дојчиновиќ, случај Шарик: од меѓународна истрага до втора пресуда, КРИК, 5 декември 2018 г., www.krik.rs/en/saric-case-international-investigation-second-judgement.
- 7 Utisak nedelje, B92, 14 февруари 2010 г., youtu.be/cLBCiaZwDBE.
- 8 Enco Manjini, Italijanska veza Darka Šarića, Vreme, 25 ноември 2010 г., www.vreme.com/cms/view.php?id=963550.
- 9 Бојана Јовановиќ и Стеван Дојчиновиќ, Случај Шарик: од меѓународна истрага до втора пресуда, КРИК, 5 декември 2018 г., www.krik.rs/en/saric-case-international-investigation-second-judgement.
- 10 Ѓорѓе Одавиќ и Ратко Фемиќ, Српското биро го победи „балканскиот картел“, Нови Магазин, 17 февруари 2012 г., novimagazin.rs/english/11741-serbian-bureau-victorious-over-balkan-cartel.
- 11 Мрежата на трезорски санкции на Насер Келмнди, U.S. Оддел за финансии, 24 март 2015 г., www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/jl10007.aspx.
- 12 Labinot Leposhtica and Die Morina, Kosovo Court Jails Kelmendi For Drugs Running, BalkanInsight, 1 февруари 2018 г., balkaninsight.com/2018/02/01/naser-kelmendi-verdict-02-01-2018/; Naser Kelmendi released from prison, Radio Televizija Crne Gore, 3 August 2018, www.rtcg.me/english/balkans/210833/naser-kelmendi-released-from-prison.html.
- 13 Charles Miranda, Aussies running drug cartel, Townsville Bulletin, 1 јуни 2015 г.; Charles Miranda, Balkan link in drug web, Gold Coast Bulletin, 1 јуни 2015 г.
- 14 Dimitrije Jovičević, Vaso Ulič, 'crnogorski Escobar'?, Радио Слободна Европа, 30 август 2017 г., www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-vaso-ulic/28705187.html.
- 15 Milica Vojinović, Vasu Uliču dve godine zatvora za organizovanje međunarodnog šverca droge, КРИК, 1 октомври 2019 г., www.krik.rs/vasu-ulicu-dve-godine-zatvora-za-organizovanje-medjunarodnog-sverca-droge/.
- 16 «Πολιτικοί προοτατεύουν» το βάροно του καρτέλ των Βαλκανίων, CNN Greece, 11 март 2016 г., www.cnn.gr/ellada/story/31784/politikoi-prostateyoyn-to-varono-toy-kartel-ton-valkanion.
- 17 Обвинетиот албански нарко бос ѝ се предаде на полицијата, Ројтерс, 15 јануари 2019 г., www.reuters.com/article/us-albania-crime-surrender-idUSKCN1P924Q.
- 18 Марија Ристик, Душица Томовиќ и Бојана Барловац, наводниот балкански наркобос Дарко Шарик се предава, BalkanInsight, 18 март 2014 г., balkaninsight.com/2014/03/18/alleged-drug-boss-saric-arrested/.
- 19 Avdo Avdić, Povezani sa italijanskom i južnoameričkom mafijom: Bosanski kartel Tito i Dino kontrolira narko tržište u Evropi, Žurnal, 1 август 2019 г., zurnal.info/novost/22296/bosanski-kartel-tito-i-dino-kontrolira-narko-trziste-u-evropi.
- 20 Tamra Marković Subota, Ko je kralj kokaina? Čovek koji je video Tita, Ekspres, 1 јануари 2020 г., www.ekspres.net/hronika/ko-je-kralj-kokaina-covek-koji-je-video-tita.

- 21 Патриша Ортега Долц, Балканските мафии кои ја користат својата моќ во Шпанија, Ел Паис, 3 септември 2020 г., english.elpais.com/spanish_news/2020-09-03/the-balkans-mafias-wielding-their-power-in-spain.html.
- 22 Европол, 100 килограми кокаин и 150 килограми марихуана заплени во голема меѓународна операција за разбивање на балканскиот картел, 8 март 2018 г., www.europol.europa.eu/newsroom/news/100kg-of-cocaine-and-150kg-of-marijuana-seized-in-major-international-operation-dismantling-balkan-cartel; Европол, координиран удар против две големи операции со оружје во Европа, 19 јуни 2018 г., www.europol.europa.eu/newsroom/news/coordinated-hit-against-two-big-gun-running-operations-in-europe; Европол, Разбиен балкански картел кој шверцува кокаин низ целиот свет со приватни авиони, 23 јули 2019 г., www.europol.europa.eu/newsroom/news/balkan-cartel-trafficking-cocaine-around-globe-in-private-planes-busted; Европол, Разбиен балкански картел за кокаин во Црна Гора, 11 март 2020 г., www.europol.europa.eu/newsroom/news/balkan-cocaine-cartel-taken-down-in-montenegro; Европол, Над 60 обвинети за репресии на балканскиот картел зад нафтоводот за кокаин во Европа, 27 септември 2021 г., www.europol.europa.eu/newsroom/news/over-60-charged-in-crackdown-balkan-cartel-behind-cocaine-pipeline-to-europe.
- 23 Џорџина Бами, Операцијата на Интерпол го разби најголемиот албански синџир за шверц на дрога, BalkanInsight, 17 септември 2020 г., balkaninsight.com/2020/09/17/interpol-operation-busts-top-ethnic-albanian-drug-smuggling-ring.
- 24 Евроцаст, Заедничкиот истражен тим води до демонирање на една од најактивните европски мрежи на албанското говорно подрачје кои шверцуваат кокаин во Европа, 17 септември 2020 г., www.eurojust.europa.eu/joint-investigation-team-leads-dismantling-one-europes-most-active-albanian-speaking-networks.
- 25 Hervé Bar, Narcotrafic: le Clan del Golfo, meilleur ami des mafias, TV5 monde, 3 ноември 2021 г., <https://information.tv5monde.com/info/narcotrafic-le-clan-del-golfo-meilleur-ami-des-mafias-431023>.
- 26 Maria Fernanda Ramirez, Кокаин – криминалниот стероид, InSight Crime, 9 февруари 2021 г., insightcrime.org/investigations/cocaine-criminal-steroid.

3. Употребата на криптовалутите станува сè попопуларна во регионот.

Постои голема врева и дебата околу потенцијалот на дигиталната криптовалута, при што цената на биткоиот достигна рекордни вредности од над 55 000 евра по единица. Ел Салвадор дури го усвои биткоиот како официјална валута, а со тоа стана првата земја што го стори тоа. Во Западен Балкан, иако нивото на употреба на криптовалутите е релативно ниско, тоа полека се зголемува во регионот. Ова носи нови можности, но може да создаде и нови ризици, бидејќи криминалците ги користат криптовалутите за движење и перење пари. Овој напис разгледува како функционираат криптовалутите и ризикот што тие го претставуваат за регионот, особено во врска со незаконските финансиски текови.

Отворен финансиски систем или пирамидална измама?

Криптовалутите се веб-базирани системи на реер-to-реер плаќање коишто се потпираат на криптографија. Функционираат како „дигитална единица за размена која не е поддржана со законско платежно средство што го издала владата“.¹ Тоа се компјутерски датотеки што се нудат како начин на плаќање за вистински стоки и услуги.

Криптовалутите функционираат користејќи блокчејн, дигитална книга на трансакции која се дуплира и дистрибуира низ целата мрежа на корисници на системот. Секој блок во блокчејнот содржи одреден број трансакции и секогаш кога ќе се појави нова трансакција, записот за таа трансакција се додава во книгата на секој учесник.

Застапниците ги сметаат виртуелните валути како бран на иднина за платните системи. Тие ја фалат брзината и едноставноста на вршењето трансакции, немањето посредници како што се банките и транспарентноста на блокчејнот, што може да ги намали шансите за измама и манипулации.²

Критичарите тврдат дека криптовалутите повеќе се засноваат на шпекулации отколку на реална вредност. Како што изјави еден аналитичар во Северна Македонија: „Криптовалутите се имагинарни пари... Зад нив нема светска економија“. Тој предупреди дека вредноста на

криптовалутите не подлежи на регулирање од монетарните власти и дека тие се ранливи на финансиски шпекулации.³ Некои дури и ги нарекоа трик и пирамидална измама.⁴

Друга широко распространета и често слушана критика е дека анонимноста и слабата регулатива им овозможуваат на криминалците да користат криптовалутите за преместување и складирање на незаконски средства, а даночните затајувачи ги користат за да избегнат откривање, надвор од дофатот на органите за спроведување на законот и регулаторите.

Критичарите укажуваат и на негативното влијание на криптовалутите⁵ врз животната средина. Не само што се троши многу струја за рударење криптовалутите, туку и опремата за рударење и компјутерските чипови што се користат за рударење биткоин обично имаат краток животен век. Понатаму, трансакциите со биткоин бараат голема количина енергија и генерираат електронски отпад.⁶

Ограничена употреба и ниска регулација во Западен Балкан

Воведувањето на криптовалутите во Западен Балкан е релативно бавно во споредба со другите делови на Европа. Топлинската карта што ја направи Coinmap, веб-локација која прикажува места ширум светот што прифаќаат плаќања со криптовалутите, покажува дека на Западен Балкан постои мала берза за криптовалутите или банкомати, освен во големите градови и долж црногорското крајбрежје.⁷

Како и кај готовината, до криптовалутите може да се пристапи преку банкомати. Како што расте цената и популарноста на криптовалутите, расте и бројот на банкомати за криптовалутите. Сега има речиси 29 000 такви машини ширум светот.⁸ Но, многу малку од нив се во Западен Балкан. Според еден извор, има пет банкомати за криптовалутите инсталирани во Србија (еден во Ниш и по два во Белград и Нови Сад), четири во Косово (сите се во Приштина) и шест во Босна и Херцеговина (по три во Бања Лука и Приједор). Официјално ги нема во Северна Македонија, Албанија, ниту пак во Црна Гора.⁹ Иако

изгледа слично на обичен банкомат, биткоин банкоматот не е поврзан со банкарска сметка, туку со онлајн сервис за размена на дигитални валути. Корисниците може да пристапат до својот дигитален паричник за да купуваат и продаваат виртуелни средства.

Луѓето, исто така, сè повеќе плаќаат за стоки и услуги користејќи криптовалути, на пример во кафулиња, ресторани, хотели и болници каде што е достапна оваа опција. Дури е можно да се изнајми јахта во Црна Гора со помош на криптовалути.¹⁰ Деловно претпријатие што прима над 10 000 евра во готовина од корисник, мора да поднесе извештај за валутна трансакција. Но, истите правила не важат за криптовалути. Деловно претпријатие за користени автомобили што добива 20 000 евра во биткоин од корисник, не мора да поднесе извештај за валутната трансакција; тој приход, исто така, може да остане неодамнешен ако е непријавен во даночната пријава на сопственикот на бизнисот. Ова не е хипотетичка ситуација: во Будва, Црна Гора се продадени три луксузни апартамани за 420 биткоиини (3,2 милиони американски долари), додека локалната инвестициска асоцијација промовира употреба на дигитални валути во хотелите и

одморалиштата во оваа популарна туристичка дестинација.¹¹

Воведувањето на оваа технологија беше побрзо од усвојувањето на законите што ја регулираат. Некои земји во регионот, како што се Босна и Херцеговина и Косово, немаат усвоено закони за тргување со криптовалути или регулирање на банкоматите за криптовалути. А сепак машините не се нелегални. Ова создава сива зона што се експлоатира.

Србија и Албанија, од друга страна, се меѓу првите земји во светот што создадоа јасна рамка и правна сигурност за инвеститорите и корисниците на дигитални средства.¹² Другите земји во регионот создадоа работни групи задолжени да подготвуваат законски рамки.¹³

Онлајн, неофицијално

Иако криптовалути и рударењето криптовалути се легални, сепак дигиталните пари се нов домен за перење пари од корумпирани службеници, бизнисмени или криминални групи. Бидејќи голем дел од незаконските активности во Западен Балкан се транснационални, на криминалните групи им требаат начини да ги преместат парите заработени од трговијата со дрога, оружје и луѓе.

Биткоин банкомат до обичен банкомат на бензинска пумпа.

Фотографија: Крис Делмас/АФП преку Гети Имаџес

Понатаму, многу криминални групи од Западен Балкан дејствуваат надвор од регионот; Затоа, криптовалутите им овозможуваат брзо и анонимно пренесување пари преку границите, вклучително и назад во Западен Балкан. Онаму каде што регулативата е слаба, криптовалутите се добар начин да се внесат нелегални приходи во финансискиот систем, бидејќи тие се многу подвижен имот.

Како и кај перењето пари засновано на готовина, постојат три главни фази за перење пари со помош на криптовалута:

- **Поставување:** Недозволените средства се внесуваат во финансискиот систем, на пример преку онлајн-сервис за размена на криптовалуди или банкомати.
- **Раслојување:** Во оваа фаза, криминалците го прикриваат нелегалниот извор на средства, на пример, конвертирање на една криптовалута во друга или учество во првична понуда на монети.
- **Интегрирање:** Нелегалните пари потоа се враќаат во законската економија како „чисти“, на пример со уновчување на криптовалуди преку банкомати или преку брокери кои добиваат висока провизија.

Во земји со слаба регулатива или примена на правилото за познавање на својот клиент, самите банкомати може да бидат портал за перење пари. На пример, тие можат да им дозволат на луѓето да купуваат биткоин преку кредитни или дебитни картички или, пак, во некои случаи со депонирање готовина или тргување со криптовалуди за готовина. За одредена сума, бескрупулозните сопственици може да им дозволат на трговците со дрога или други криминални групи да депонираат големи количини на готовина во машините за виртуелна валута и да го сокријат потеклото на средствата.

Размената на криптовалуди им овозможува на корисниците да конвертираат цврста валута во крипто средства и обратно. Ова создава ликвидност на пазарите на криптовалуди. Исто така, значи дека таквите размени се клучни порти за перење пари поврзани со крипто средства. Криминалците намерно бараат размена каде што има низок ризик да ги преместат своите пари помеѓу декретни и крипто средства, или пак, од едно крипто средство во друго. Во простор кој досега е недоволно регулиран, криминалците бараат нелиценцирани и

неусогласени размени кои не ги спроведуваат правилата за познавање на клиентот или правилата за длабинска анализа на клиентите. Криминалците, исто така, ги користат предностите на децентрализираните сервиси за размена (како што е мрежата Етериум) за да даваат на заем или да позајмуваат пари, да ги заобиколат контролите за усогласеност и да го искористат фактот што на таквите системи им недостасува централен администратор со активен надзор на корисничките сметки, записи, идентитети или активности. Интернет-страниците за коцкање кои прифаќаат плаќања во криптовалуди им овозможуваат на криминалците да купат чипови со крипто средства и да ги уновчат по неколку трансакции.

Понатаму, peer-to-peer мрежите за криптовалуди им овозможуваат на криминалците да префрлаат пари, на пример во јурисдикции каде што има помалку строги прописи за спречување на перење пари. Таквите мрежи, исто така, им помагаат на криминалците да пристапат до берзи или брокери што можат да ги претворат крипто средствата во декретни пари. Технологијата, исто така, создава пречки – и технички и правни – за заплenuвање и враќање на криптовалутни средства. Ова е област со која се занимаваат адвокатите и практичарите за спроведување на законот.

Платформите за криптовалуди, исто така, се користат за вршење измами.¹⁴ Во случајот со измама од април 2021 година, турските власти апелираа до албанските колеги да помогнат во пронаоѓањето на бегалецот трговец за кој се тврди дека побегнал во Тирана со 2 милијарди американски долари дигитални средства што им припаѓаат на 700 000 луѓе.¹⁵ Покрај таквите внатрешни работи, постои опасност од криминал против децентрализираниот финансиски протокол (платформи за криптовалуди) од страна на надворешни лица преку хакерски напади или напади со откуп.

Дигитални копачи: Рударење дигитални валути во Западен Балкан

Иако криптовалутите полека стануваат сè попопуларни и позастапени на Западен Балкан, сепак некои делови од регионот, како што е северно Косово и неколку општини во Северна Македонија, се активни центри на рударење дигитални валути, односно стекнување криптовалуди преку решавање

криптографски равенки преку употреба на компјутери, за што се потребни огромни количества опрема и електрична енергија.

Искористувајќи го својот нејасен правен статус од прогласувањето на независноста на Косово во 2008 година, србите во северно Косово – во општините Лепосавиќ, Митровица, Зубин Поток и Звечан – немаат платено сметка за струја повеќе од две децении. Поткровја, подруми, гаражи, па дури и цели куќи – често со висока кирија – се приспособени за рударење дигитални валути. Во тој процес, секоја година бесплатно се троши енергија во вредност од околу 12 милиони евра. Пријавено е дека производството на криптовалути во оваа мала област, со проценета популација од помалку од 50.000 луѓе, троши 32 терават-часови електрична енергија годишно, речиси исто колку и цела Данска.¹⁶

Рударењето дигитални валути станува вообичаено и во Северна Македонија, на пример во Скопје, Тетово и Арачиново. Електричните компании во некои делови од овие градови забележуваат многу поголема потрошувачка на енергија од нормалната.

Рударењето дигитални валути е легално и може да биде профитабилно: профитот обично е два до три пати поголем од трошоците за вложување во кирија, рударските платформи и електричната енергија.¹⁷

Она што е нелегално е незаконското поврзување со електричната мрежа со цел да се украде енергијата потребна за ископување криптовалути. Ова е пријавено во горенаведените градови во Северна Македонија. Истиот проблем е пријавен и на други места. Во август 2021 година, беше пријавена кражба на електрична енергија во поранешната фабрика за флаширање вода, „Круна“, во близина на Бања Лука во Босна и Херцеговина; таму беа откриени 360 компјутери за рударење криптовалути и поднесени се пријави за неовластено трошење електрична енергија.¹⁸

Еден од несаканите ефекти на рударењето дигитални валути е прекилот на електричната енергија предизвикан од преоптоварување на електродистрибутивната мрежа. Според зборовите на еден претставник на локална енергетска компанија, „едно домаќинство, ако инсталира компјутери за ископување криптовалути... може да троши енергија за 20 или 30 домаќинства, што го

За да се направи нелегална врска се користи жица означена со парче полиетилен врзано околу неа.

Фотографија: Тони карумба/АФП преку Гети Имаџес

нарушува снабдувањето со електрична енергија на сите соседни корисници на таа точка на напојување.¹⁹ Во првата половина на 2021 година, во Северна Македонија се поднесени 120 пријави за кражба на електрична енергија; во 2020 година се направени 250 пријави за неовластено користење електрична енергија.²⁰

Во заклучок, е-трговијата е очигледно бранот на иднината. Иако употребата на криптовалути во Западен Балкан во моментот е ограничена и степенот до кој тие веќе се користат за перење пари

и избегнување даноци и понатаму е тешко да се измери, јасно е дека криптовалутите привлекуваат големо внимание. Предизвикот за земјите во регионот е да воспостават цврста регулаторна рамка и да обезбедат дека органите за спроведување на законот и регулаторите имаат алатки и капацитет да ги следат криптовалутите, да го намалат ризикот од перење пари и да им овозможат знаење на експертите за финансиско разузнавање за да спречуваат искористување на криптовалутите за организиран криминал и корупција.

Забелешки

- 1 Канцеларија за одговорност на владата, виртуелни економии и валути: Дополнителните упатства на даночната управа на САД може да ги намалат ризиците за даночно усогласување (GAO-13-516), Извештај до САД, Сенатска комисија за финансии, 15 мај 2013 г., www.gao.gov/assets/gao-13-516.pdf.
- 2 Brian Armstrong, Cryptocurrencies' Time to Shine?, Project Syndicate, 8 април 2020 г., www.project-syndicate.org/commentary/rise-of-cryptocurrencies-after-covid19-pandemic-by-brian-armstrong-2-2020-04.
- 3 Кripto-валути: Од желба за брза заработувачка до колапс, НОВА ТВ, 20 февруари 2018 г., novatv.mk/kripto-valuti-od-zhelba-za-brza-zarabotuvachka-do-kolaps/.
- 4 Kevin Stankiewicz, 'Black Swan' author calls bitcoin a 'gimmick' and a 'game,' says it resembles a Ponzi scheme, CNBC, 23 април 2021 г., www.cnbc.com/2021/04/23/bitcoin-a-gimmick-and-resembles-a-ponzi-scheme-black-swan-author-.html.
- 5 Бојан Стојковски, Отфрлање на динарите: Дали Балканот ќе премине на криптовалута?, BalkanInsight, 17 септември 2020 г., balkaninsight.com/2020/09/17/ditching-dinars-will-the-balkans-take-to-cryptocurrency.
- 6 Кriptoвалути и штети од електронски отпад, Vработување.com, 20 септември 2021 г., www.vработување.com.mk/Sovet/12417/Kriptovaluti-i-shtetite-od-elektronskiot-otpad/7.
- 7 Види <https://coinmap.org/view/#/world/47.19717795/17.24853516/6>.
- 8 За картата со биткоин банкомати, видете на: coinatmradar.com.
- 9 Биткоин банкомати по земји се достапни овде: <https://coinatmradar.com/countries>.
- 10 Business Wire, Брокерите за кралски јахти ќе прифатат криптовалути и злато како плаќање за услуги за изнајмување луксузни јахти, 28 октомври 2017 г.,

Платформа за рударење биткоин се продава преку интернет во Северна Македонија.

Фотографија: Пазар3

- <https://www.businesswire.com/news/home/20171028005014/en/Royal-Yacht-Brokers-Accept-Cryptocurrencies-Gold-Payment>.
- 11 Џејми Редмен, Три луксузни апартамани продадени за 420 БТК во крајбрежниот регион на Црна Гора, Bitcoin.com, 8 јуни 2018 г., news.bitcoin.com/three-luxury-apartments-sold-for-420-btc-in-the-coastal-region-of-montenegro.
 - 12 Закон за дигитални средства, Службен весник на Република Српска, бр. 153/2020, www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents-eng/propisi/zakoni/digitalna_imovina_e.pdf; Закон бр. 66/2020 за финансиски пазари засновани на технологија на дистрибуирани книги, Парламент на Република Албанија, amf.gov.al/pdf/ligje/LawNo_66_2020ONFINANCIALMARKETSBASEDONDISTRIBUTEDLEDGERTECHNOLOGY.pdf.
 - 13 Интервјуа со претставници на Канцелариите за финансиско разузнавање на Босна и Херцеговина, Косово, Северна Македонија и Црна Гора, 1 октомври 2021 г.
 - 14 Двајца обвинети, еден баран за измама со криптовалути во Албанија, Exit News, 26 јуни 2021 г., exit.al/en/2021/06/26/two-charged-one-wanted-on-cryptocurrency-fraud-in-albania.
 - 15 Хамди Фират Бујук, Турција бара од Албанија да го приведе бегалецот осомничен за измама со криптовалути, BalkanInsight, 23 април 2021 г., balkaninsight.com/2021/04/23/turkey-asks-albania-to-detain-fugitive-cryptocurrency-fraud-suspect.
 - 16 Arbësa Hoxha-Dobrunaj, Шверц, криптовалута и илегално рударство во северно Косово, Роберт Лансинг Институт за глобални закани и студии за демократија, 19 мај 2021 г., lansinginstitute.org/2021/05/19/smuggling-cryptocurrencies-and-illegal-mining-in-northern-kosovo.
 - 17 Adelina Ahmeti и Kreshnik Gashi, Косовските власти во Приштина ги конфискуваа машините за ископување крипто, BalkanInsight, 12 мај 2021 г., balkaninsight.com/2021/05/12/in-north-kosovo-mining-for-bitcoin-on-free-electricity.
 - 18 Dejan Tovilović, U Damjanovićevoj „Kruni“ kradu struju za rudarenje kriptovaluta, Capital, 14 октомври 2021 г., www.capital.ba/u-damjanovicevoj-kruni-kradu-struju-za-rudarenje-kriptovaluta.
 - 19 Тоше Огњанов, Некои со легални влогови, а некои и со крадење струја: Сè повеќе македонски граѓани „копаат“ криптовалути, VOA, 10 јуни 2021 г., mk.voanews.com/a/voa-crypto-currency-mkd-article-toshe-ognjanov/5923962.html.
 - 20 Александра Филиповска, Лесна заработувачка со копање на биткоиини- однесе во полициска станица жител на Ѓорче Петров, Телма, 17 јули 2021 г., telma.com.mk/2021/07/17/лесна-заработувачка-со-копање-на-битк.

4. Градење мостови меѓу граѓанското општество и владата во С. Македонија.

На 22 и 23 септември 2021 година, Опсерваторијата на нелегални економии на ГИ-ТОК во Југоисточна Европа ги покани претставниците на граѓанското општество на серија консултации во Скопје. Состаноците дадоа можност да се зајакне отпорноста и мрежите меѓу граѓанските организации кои се занимаваат со организираниот криминал и корупцијата во Северна Македонија, да се обидат да изградат мостови помеѓу граѓанското општество и владата за овие теми и да ја покажат работата на ГИ-ТОК во главниот град на Северна Македонија. Состанокот беше првиот од серијата „дијалози за отпорност“ што ќе се одржат во сите шест главни градови на Западен Балкан помеѓу септември и декември 2021 година.

Овие дијалози за отпорност следат сличен процес што беше започнат во 2020 година, кој обедини разновидна група актери од граѓанското општество од целиот регион за размена на искуства и експертиза и зајакнување на мрежите против организираниот криминал и корупцијата. Серијата настани во заедницата обезбеди увид во широкиот спектар на актери и иницијативи на граѓанското општество присутни низ целиот регион. Резултатите од процесот беа објавени во извештајот од март 2021 година насловен „Посилни заедно: Јакнење на отпорноста на граѓанското општество во Западен Балкан“.

Состанокот во Скопје ја започна втората година од дијалозите и вклучи актери од граѓанското општество во Северна Македонија, особено оние кои се приматели на грантови од Фондот за отпорност на ГИ-ТОК, како и граѓански организации кои се дел од регионалната мрежа на експерти на ГИ-ТОК. Во овој тесен круг, учесниците споделија ставови за предизвиците со кои се соочуваат граѓанските организации при справувањето со организираниот криминал и ги утврдија потребите за градење капацитети и зајакнување на мрежите. Како што изјави еден учесник: „Не можеме сами да се бориме против овој проблем.“

Меѓу идентификуваните предизвици беа корозивниот ефект на корупцијата (на пример врз политиката и во здравствениот сектор), инструментализацијата на антикорупциските кампањи за политички агенди, заробената управа (вклучително и на локално ниво), недостатокот на пристап до официјални информации и слабото обвинителство. Имаше и разочарување што промената на власта во 2017 година не донесе значително подобрување, дури и со вклучување на поранешни членови на граѓанското општество во извршната власт.

Во продолжение, беше забележано дека треба да постои поголема поддршка за истражувањата на организираниот криминал, зголемена поддршка за

Поглед на Скопје, Северна Македонија.

Фотографија: Зефарт преку Дримстајм

граѓанските организации надвор од главниот град, посилен фокус на образованието (особено за да се спротивстави на „културата на корупција“), поголем фокус на прашања од интерес за младите и повеќе истражувања за позитивните и негативните ефекти од дигитализацијата, како и поголема соработка меѓу граѓанските организации, медиумите и академската заедница за разоткривање и справување со еколошкиот криминал. Понатаму, учесниците дискутираа како да се истакнат штетите од организираниот криминал и корупцијата и како да се развијат наративи за промени и да се промовираат позитивни модели за да се инспирираат луѓето.

Проблем кој постојано се повторува, во Северна Македонија и во целиот регион, е недостатокот на значаен дијалог или ангажман помеѓу граѓанските организации и владата. Владата често ги смета граѓанските организации како фактор на пречка, па дури и како антивладин фактор. Другата крајност е што владата кооптира одредени невладини организации, тие добиваат финансирање и промовираат владини позиции, што де факто ги прави невладини организации што ги организира владата.

За да го реши ова прашање, ГИ-ТОК, заедно со скопскиот тинк-тенк Евротинк – Центар за Европски Стратегии, коорганизираа состанок за граѓанските организации и владините претставници на тема „градење мостови меѓу граѓанското општество и владата“ за да разговараат за постојните механизми на граѓанското општество и владината соработка како и можните области на подобрување. Учесниците од граѓанското општество и од владата, во кои беа вклучени претставници од Министерството за внатрешни работи, Собранието, Националниот комитет за насилена екстремизам и Државната комисија за спречување на корупцијата, се согласија дека кога станува збор за спречување и борба против организираниот криминал и корупцијата, граѓанското општество и владата треба да бидат на иста страна.

Сесијата, исто така, даде можност за отворена размена на мислења и идеи за тоа како да се подобри соработката, особено околу прашањето за миграцијата. Некои учесници на граѓанското општество повикаа на поголема улога на невладините организации во оценувањето на работата на владата во справувањето со корупцијата и организираниот криминал, на пример во контекст на пристапувањето во ЕУ. Исто така, беше забележано дека граѓанските организации треба да бидат пошироко консултирани при изготвувањето на релевантното законодавство и националните стратегии и да им се дадат поголеми можности за интеракција со владините претставници во консултативните тела.

Се разговараше и за начините како да се одржи одржливоста на проектите и континуитетот на ангажманот помеѓу граѓанските организации и владата, на пример, преку создавање на државен секретаријат за невладиниот сектор. Неколку учесници изразија став дека е важно поактивно да се ангажираат со приватниот сектор и верските водачи во зајакнувањето на интегритетот и борбата против корупцијата.

За време на посетата, тимот на ГИ-ТОК оствари средба со министерот за внатрешни работи, Оливер Спасовски. Состанокот даде можност да се опише работата и напорите на ГИ-ТОК за подобрување на соработката помеѓу граѓанското општество и владата во борбата против организираниот криминал и корупцијата, како и важноста од промовирање на поефикасна регионална соработка за борба против транснационалниот организиран криминал.

Консултациите покажаа дека мостовите помеѓу власта и граѓанското општество не може да се изградат преку ноќ. Но темелот може да се постави преку дијалог.

5. „Ослободување“ на државата: Интервју со македонската невладина организација Евротинк.

Во најновата серија од нашите редовни серии, која ја профилира работата на граѓанските организации од Западен Балкан што работат на зајакнување на отпорноста кон организираниот криминал, разговараме со Димитар Николовски и Александар Стојановски од Евротинк – Центар за Европски Стратегии во Скопје, Северна Македонија.

Кои се заднината и мандатот на Евротинк?

Евротинк е основан во 2002 година како Македонски центар за европско образование. Почетниот фокус беше да се едуцираат луѓето од јавната администрација, граѓанското општество и медиумите околу теми поврзани со пристапувањето во Европската Унија. Во 2007 година, името беше сменето во Евротинк – Центар за Европски Стратегии. Ова беше одраз на промената на фокусот од обука кон граѓанска организација што е повеќе тинк-тенк ориентирана и посветена на генерирање и

споделување политички истражувања и активности засновани на докази.

Кога и зошто работата на Евротинк се насочи од фокусирање на ЕУ кон поголемо внимание кон организираниот криминал и корупцијата?

ЕУ и понатаму е главниот фокус на нашата работа, но во 2016 година го проширивме нашиот делокруг за да одговориме на некои од главните прашања со кои се соочува нашата земја – како што е насилниот екстремизам, миграцијата, корупцијата, организираниот криминал и прашањата за животната средина. Со драматичните настани околу падот на владата на Никола Груевски, сметавме дека е потребен поголем фокус на прашањата што се однесуваат на поглавјето 24 од правото на ЕУ за правда, слобода и безбедност. Доста невладини организации се фокусираа на корупцијата, но речиси

Димитар Николовски и Александар Стојановски од Евротинк – Центар за Европски Стратегии, Скопје.

ниту една на прашањата околу организираниот криминал поврзани со процесите во поглавјето 24.

Како би го оцениле напредокот на Северна Македонија, особено во однос на поглавјето 24?

Сегашната влада секако работи подобро од претходната: вреди да се потсетиме дека Европската комисија еднаш ја опиша Северна Македонија како „заробена држава“ под режимот на Груевски. Навистина, напредокот беше доволно добар за да се повика на отворање на пристапните преговори со ЕУ, пред тоа да го блокира Бугарија. Но, има простор за подобрување, на пример во однос на намалување на политизацијата на полицијата (вклучително и преку процес на проверка), подобрување на финансиските истраги и заплена и враќање на имотот, подобрување на граничното управување и воспоставување поефективни процедури за барање азил.

Како можат граѓанските организации како Евротинк да помогнат во спроведувањето на поглавјето 24?

Можеме да играме улога на чувар, да ја следиме имплементацијата. Создадовме мрежа на заинтересирани невладини организации во Северна Македонија наречена Мрежа 24 која го прави токму тоа. Но, граѓанското општество може да помогне и на други начини – а ние тоа го правиме – преку правење анализи и препораки, истражување на јавното мислење за релевантни теми, обезбедување информации за потребите, интересите и ставовите на граѓаните, подигнување на свеста и давање професионална поддршка. Исто така, објавивме конкретни упатства за вклучување на граѓанските организации во поглавје 24.¹

Објавувате редовен Еврометар што ги мери мислењата на јавноста поврзани со ЕУ. Како го оценувате моменталното јавно мислење во Северна Македонија за пристапувањето во ЕУ, имајќи го предвид слабиот сигнал од неодамнешниот самит ЕУ–Западен Балкан во Брдо и континуираното блокирање на амбициите на Северна Македонија за влез во ЕУ од страна на Бугарија?

Еврометарот го објавуваме од 2014 година. А бидејќи секој пат ги поставуваме истите прашања, интересно е да се следи како еволуираат мислењата.² Од 2014 година, поддршката за ЕУ кај населението е висока (околу 70 %), но во последно време забележуваме дека таа паѓа. Луѓето почнуваат

да губат надеж и бараат алтернативи за пристапување во ЕУ. За среќа, авторитарните опции сè уште не се толку популарни.

Во минатото, Северна Македонија беше опишана како „заробена држава“. Како би го оцениле демократскиот надзор над безбедносните и разузнавачките служби?

Скандалот со прислушувањето кој изби во 2015 година навистина ја потресе оваа држава. Се чини дека приватните разговори на над 20 000 луѓе биле незаконски прислушувани под раководство на високи владини министри и разузнавачката агенција. Ова покажа карактеристики на некои од најнедемократските режими. Предизвикот сега е да се „ослободи“ државата. Направени се важни реформи за зајакнување на парламентарниот и цивилниот надзор над безбедносниот сектор, за разузнавачкиот апарат да стане поодговорен и потранспарентен. Но, сè уште е потребен напредок, особено во однос на судството и обвинителството, кои и понатаму се најслабите алки во борбата против организираниот криминал и корупцијата во оваа земја. Ова е прашање што треба да биде во фокусот на ЕУ и на сите оние кои се обидуваат да ги залечат лузните предизвикани од организираниот криминал и корупцијата во Северна Македонија.

Евротинк се фокусираше на еколошкиот криминал во Северна Македонија. Оваа тема добива релативно мало внимание во регионот. Зошто одлучивте да се фокусирате на дивата сеча и што откривте во вашето истражување?

Во изминатите неколку години, прашањата за животната средина се поместуваа нагоре на политичката агенда во многу земји, но не и во Северна Македонија. Ова е можеби поради сите други прашања што се случуваа со политичките скандали, билатералните односи и пристапувањето во ЕУ. Сакавме да се фокусираме на влијанието на еколошките прашања бидејќи сметавме дека оваа област е запоставена. Колку повеќе ја разгледувавме ситуацијата, толку повеќе сфакавме дека лошите политики и управувањето со природните ресурси резултираа со загадување на воздухот и здравствени проблеми.

Постојат голем број фактори кои придонесуваат за еколошките проблеми во оваа земја, на пример фактори поврзани со управувањето со отпадот, енергетската политика, урбаното планирање и

управувањето со сообраќајот. Резултатот е дека Скопје има некои од највисоките нивоа на загаденост во Европа, дури и без многу тешка индустрија. Едно нешто што откривме е дека многу повеќе луѓе ги греат своите домови на дрва отколку што е официјално пријавено. А некои видови дрвја што се сечат во Северна Македонија се продаваат како екзотична тврда дрвена граѓа. И двата вида дрва нелегално се сечат во македонските шуми. Нашето истражување покажа дека половина од целото огревно дрво потребно за затоплување на домовите во Северна Македонија е нелегално набавено. Според нашите проценки, се работи за нелегален пазар вреден 60 милиони евра годишно. Доколку продолжи овој тренд, за само 10 до 15 години ќе има сериозни последици за нашата земја.

Дали владата направи дополнителни чекори откако беше објавен вашиот извештај?

Можеби тоа беше случајност, но набргу откако излезе нашиот извештај, шумската полиција доби нови униформи, подобра опрема и зголемување на платите.³ Дополнително, беше формирано меѓуресорско тело за справување со нелегалната сеча. Како и да е, разорните шумски пожари што ја опустошија Северна Македонија летово сугерираат дека можеби има луѓе кои намерно палат пожари за да добијат дозволи за расчистување на изгорените дрвја. Ваквите случаи и продолжувањето на дивата сеча покажуваат дека треба да се направи повеќе за да се спречи и сузбие уништувањето на нашите шуми.

Забелешки

- 1 Упатствата се достапни на: eurothink.mk/2021/03/23/5066.
- 2 За надолжна споредба, видете: eurothink.mk/2021/05/04/duplicated-2014-2021-5117.
- 3 Извештајот е достапен на: eurothink.mk/wp-content/uploads/2021/02/CIP-FINAL-Izvestaj-Drvogradci-AN.pdf.
- 4 За деталите, погледнете: Сашка Цветковска и др., „Европската депонија за отпад“: Како опасно загадувачката нафта на крајот ги загреа болниците во Северна Македонија,

Дали воочивте други видови еколошки криминал?

Има индикации дека постои нелегално увезување отпад во Северна Македонија.⁴ Ова е голема индустрија. Постои проблем со недостаток на регулација на депониите, како и ризик од експлоатација на минерали. А и има знаци дека трансформацијата во зелена економија ја искористуваат моќните лобистички групи со потенцијални врски со политичките, деловните и криминалните елити.

Како соработувате со владата за да издејствувате промени?

Можеби изгледа смешно, но секогаш кога е можно, се трудиме да имаме меморандум за разбирање со нашите колеги од владата. Ова може да ги отвори вратите кога имаме проблеми на локално ниво. Исто така, се трудиме да бидеме упорни – да ги задржиме нашите прашања на дневен ред, дури и ако не се меѓу актуелните политички приоритети. Говорејќи општо, се трудиме да имаме добри лични контакти со нашите колеги и да изградиме доверба. Некогаш работата со владата е како танц, потребни ви се различни потези за различни прилики, а тоа зависи и од партнерот. Се обидуваме да заземеме конструктивен пристап; на крајот на краиштата, за прашањата што ги покриваме, владата и граѓанското општество треба да се на иста страна. СЛИКА 1 Резултати за криминалитет и отпорност на балканските земји во Глобалниот индекс на организиран криминал за 2021 година.

Проект за известување за организиран криминал и корупција, 21 мај 2021 г., www.occrp.org/en/investigations/europes-waste-dump-how-dangerously-polluting-oil-ended-up-heating-north-macedonias-hospitals.

Кратко резиме на публикациите

Овде даваме преглед на неодамнешните публикации за организираниот криминал во регионот кои покриваат широк опсег на теми и вклучуваат нови и претстојни публикации на ГИ-ТОК.

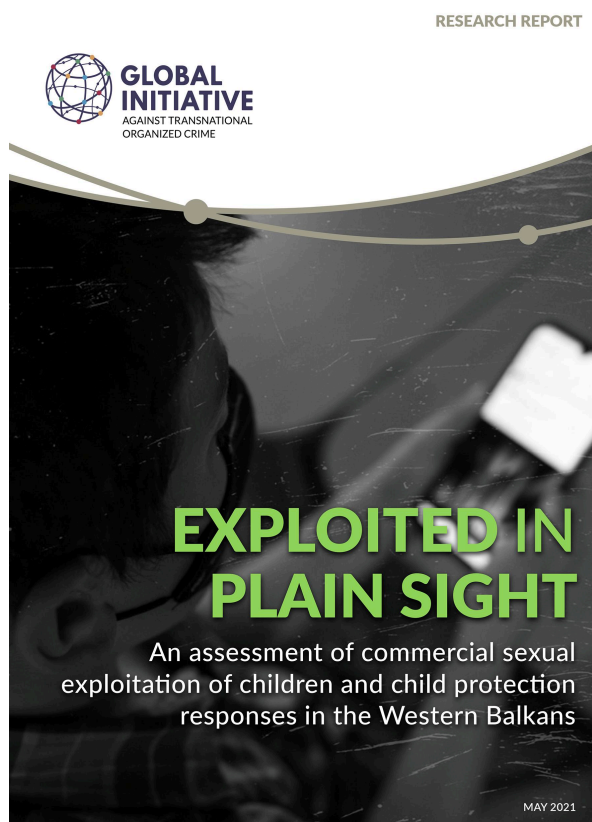
Nadia El-Shaarawi and Maple Razsa, Movements upon movements: Refugee and activist struggles to open the Balkan route to Europe , <i>History and Anthropology</i> , 30, 1, 91–112.	Во 2015-2016 година, 1,2 милиони бегалци бараа сигурност во Европа преку балканската рута. Овој труд објаснува како се одвивало ова невидено движење на луѓе од етнографска перспектива.
Andi Hoxhaj and Fabian Zhilla, The impact of COVID-19 measures on the rule of law in the Western Balkans and the increase of authoritarianism , <i>European Journal of Comparative Law and Governance</i> , 8, 4, 271–303.	Овој напис нуди компаративна анализа на правните мерки и моделите на управување со КОВИД-19 усвоени во Западен Балкан (Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Црна Гора, Северна Македонија и Србија). Исто така, го истражува нивното влијание врз владеењето на правото и способноста на парламентите и граѓанското општество да ги испитуваат владините одлуки.
Marko Kmezić and Dejan Atanasijević, How organized is organized crime and drug trafficking in Serbia , <i>Kriminalističke teme – Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studij</i> , 19, 6, 1–14.	Производството и трговијата со дрога во Србија е доминантна и најпрофитабилна форма на организиран криминал. Оваа студија ги испитува политичките, економските и социјалните односи на луѓето вклучени во трговијата со дрога во Србија.
Sandro Knezović, Vlatko Cvrtila and Zrinka Vučinović, Croatia's police and security community building in the Western Balkans , <i>Eastern Journal of European Studies</i> , 8, 2, 167–184.	Написот го испитува потенцијалното постоење на безбедносна заедница во регионот на Западен Балкан со истражување на придонесот на полицијата како професионална група во Хрватска во процесот на градење безбедносна заедница.
Sandra Kobajica, Criminological characteristics of crime against the environment in Bosnia and Herzegovina , PhD dissertation, University of Sarajevo, Faculty of Criminal Justice, Criminology and Security Studies, 2021.	Овој труд ги истражува основните причини и манифестации на еколошкиот криминал во Босна и Херцеговина од теоретска и емпириска гледна точка. Потребна е модерна криминолошка перспектива фокусирана на еколошка или „зелена“ криминологија.
Danilo Mandić, Trafficking and Syrian refugee smuggling: Evidence from the Balkan route , <i>Social Inclusion</i> , 5, 2, 28–38.	Оваа статија истражува како сириските бегалци комуницираат со шверцерите, расветлувајќи како шверцот со луѓе и трговијата со луѓе се меѓусебно поврзани долж балканската рута.
Davor Mikulić and Goran Buturac, In what measure is public finance sustainability threatened by illicit tobacco trade: The case of Western Balkan countries , <i>Sustainability</i> , 12, 1, 401.	Овој труд го проценува обемот на незаконската трговија со тутун, идентификувајќи и квантифицирајќи ги клучните фактори зад неа, нејзиниот ефект врз одржливоста на јавните финансии и влијанијата што ги има врз интензитетот на вкупната трговија со тутун.
Valery Perry and Ivan Stefanovski, Sell out, tune out, get out, or freak out? Understanding corruption, state capture, radicalization, pacification, resilience, and emigration in Bosnia and Herzegovina and North Macedonia , Eurothink – Center for European Strategies, 2021.	Оваа истражувачка иницијатива истражува дали идеите претставени во книгата на Сара Чејс, <i>Крадци на државата: Зошто корупцијата ја загрозува глобалната безбедност</i> помага во разбирањето на тековната социјална, политичка и економска динамика на Босна и Херцеговина и Северна Македонија.
Iztok Prezelj and Nina Otorespec Vogrinčič, Criminal and networked state capture in the Western Balkans: the case of the Zemun clan , <i>Southeast European and Black Sea Studies</i> , 20, 4, 547–570.	Во овој труд, авторите тврдат дека Западен Балкан повремено се соочува со проблемот на мрежно заробување на државата врз основа на коруптивна врска меѓу организираниот криминал, бизнисот, политиката, безбедносните служби и судството.

Branislav Radeljić and Vladimir Đorđević, Clientelism and the Abuse of Power in the Western Balkans , <i>Journal of Balkan and Near Eastern Studies</i> , 22, 5, 597–612.	Фокусирајќи се на Србија и Косово, овој труд аргументира дека криминалните мрежи и владејачките политички и економски елити станале неразделни, што пак, директно влијае врз процесите на интеграција на двете земји во ЕУ.
Ina Rama, Overview of the characteristics of the Albanian organized crime: Development trends over the years , <i>Mediterranean Journal of Social Sciences</i> , 12, 4, 112.	Трудот опишува некои карактеристики на албанската сцена на организиран криминал, нејзиниот историски контекст и еволуцијата на начинот на кој се организираат нејзините групи и видовите и полињата на активност во кои тие се вклучени.
Vedran Recher, Tobacco smuggling in the Western Balkan region: Exploring habits, attitudes, and predictors of illegal tobacco demand , <i>The Institute of Economics</i> , 1, 1–24.	Овој труд го истражува шверцот со тутун во Западен Балкан, регион познат по тоа што е главна рута за шверц за западноевропските земји. Податоците се користат за истражување на навиките за пушење, ставовите за нелегалниот пазар и предвидувачите на незаконската побарувачка на пазарот.
Věra Stojarová, Media in the Western Balkans: Who controls the past controls the future , <i>Southeast European and Black Sea Studies</i> , 20, 1, 161–181.	Написот ја оценува улогата на медиумите во однос на демократизацијата и пристапувањето во ЕУ на Западен Балкан, како и долгорочниот развој на слободата на медиумите во поглед на економскиот и политичкиот притисок.

Нови и претстојни публикации на ГИ-ТОК

Експлоатирани пред нос: Процена на комерцијалната сексуална експлоатација на децата и одговорите за заштита на децата во Западен Балкан

Овој извештај ја проценува ранливоста на децата на комерцијална сексуална експлоатација на деца (CSEC) во WB6, фокусирајќи се конкретно на онлајн сексуалната експлоатација на децата и сексуалната експлоатација на децата при патувањето и туризмот. Исто така, дава преглед на она што органите за спроведување на законот, приватните компании и граѓанските организации прават – а што не прават – за да одговорат, да се борат и да ги спречат различните манифестации на ранливоста на децата на комерцијална сексуална експлоатација на деца.

Незаконски финансиски текови во Босна и Херцеговина, Црна Гора и Србија: Клучни двигатели и актуелни трендови

Робин Картвџајт и Кристина Амерхаузер

Овој извештај ја комплетира нашата студија за незаконските финансиски текови (НФТ) во Западен Балкан. Овојпат се фокусиравме на Босна и Херцеговина, Црна Гора и Србија. НФТ се механизмите со кои незаконски заработените пари се пренесуваат во и надвор од економиите на криминални корисници ширум светот. Секоја година, големи суми пари се префрлаат надвор од економиите во развој и транзиција. Тоа се средства кои можеле да се користат за јавни и приватни добра: јавни услуги, инвестиции или работни места. Целото општество страда како резултат на нивната загуба.

Благодарност

Овој Билтен на ризици е производ на Опсерваторијата на граѓанското општество за борба против организираниот криминал во Југоисточна Европа (ЈИЕ-Опс) на Глобалната иницијатива против транснационалниот организиран криминал.

ЈИЕ-Опс е платформа која ги поврзува и ги зајакнува чинителите од граѓанското општество во Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Црна Гора, Северна Македонија и Србија. Има за цел да му овозможи на граѓанското општество да ги идентификува, анализира и мапира криминалните трендови и

нивното влијание врз нелегалните текови, владеењето, развојот, меѓуетничките односи, безбедноста и владеењето на правото. ЈИЕ-Опс го поддржува граѓанското општество во следењето на националната динамика и пошироките регионални и меѓународни трендови во организираниот криминал. Основањето на опсерваторијата произлезе како резултат на Самитот за Западен Балкан во Лондон во 2018 година, дел од Берлинскиот процес.

Би сакале да се заблагодариме на Ивица Симоновски за неговиот ценет придонес.

Билтените на ризици се редовен производ на нашите регионални опсерватории, кои се потпираат на мрежите на граѓанското општество за да добијат нови податоци да ги стават во контекст трендовите поврзани со мрежите на организиран криминал, нелегалната трговија и одговорот на државите кон нив. Доколку сакате да се претплатите на идните изданија на Билтенот на ризици, ве молиме пријавете се тука или пратете е-пошта на almedina.dodic@globalinitiative.net.

ЗА ГЛОБАЛНАТА ИНИЦИЈАТИВА

Глобалната иницијатива против транснационалниот организиран криминал е глобална мрежа со над 500 експерти ширум светот. Глобалната иницијатива обезбедува платформа со цел промовирање поширока дебата и иновативни пристапи како градиво за инклузивна глобална стратегија против организираниот криминал.

www.globalinitiative.net

Оваа публикација е изработена со помош на финансиската поддршка на Фондот за конфликт, стабилност и безбедност на Обединетото Кралство. Содржината на публикацијата е одговорност единствено на ГИ-ТОК и не нужно ги одразува ставовите на Обединетото Кралство.

**GLOBAL
INITIATIVE**
AGAINST TRANSNATIONAL
ORGANIZED CRIME